

Maurice Ravel (1875-1937) - Rapsodie espagnole: 'Malaguena' en 'Habanera'

De Rapsodie espagnole is een van de vroegste orkestwerken van de Franse componist Maurice Ravel. Het is een symfonische impressie in vier delen van Spanje. Ravel had als 'Bask' van jongs af aan een natuurlijke affiniteit met het Iberische schiereiland. In eerste aanleg werkte hij aan een vierdelige suite voor piano vierhandig. Het oorspronkelijke eerste deel 'Habanera' ontleende hij aan de een jaar daarvoor gecomponeerde 'Sites auriculaires' voor twee piano's. Met het als rapsodie herdoopte opus, georkestreerd in 1908, schaarde Ravel zich naadloos in de rij pseudo Spaanse composities, zoals die van Emanuel Chabrier, Nikolai Rimsky-Korsakov, Eduard Lalo en Claude Debussy. Het orkestwerk genoot direct na de première in 1908 door het 'Orchestre de Colonne' onder leiding van de naamgever van het ensemble, Eduard Colonne, grote populariteit.

Het tweede deel 'Malaguena' lijkt slechts in naam op een flamencodans uit de zuidelijke contreien van Spanje. Het esprit is wel typisch Spaans, hitsig en uitdagend. Het derde deel 'Habanera' is zwoel en indolent van karakter.

Claude Debussy (1862-1918)

Sonate voor cello en piano in d

In 1915 bewoog de muziekuitgever Jaques Durand de toen al ernstig zieke Claude Debussy tot het componeren van zes sonates voor verschillende solo-instrumenten. De eerste sonate die uit deze oproep tot de 'Musicien française' tot stand kwam, was de cellosonate in d. Nadien volgden nog een sonate voor fluit, altviool en harp en een vioolsonate. Helaas zou het daarbij blijven. In 1918 overleed de componist. Oorspronkelijk wilde Debussy aan de cellosonate de titel meegeven: 'Pierrot fâché avec la lune' (Pierrot in gevecht met de maan), daarmee tot uitdrukking brengend dat dit stuk als een clownesk, mysterieus en ironisch bedoeld werk opgevat moet worden. Debussy waarschuwde de pianist vooral niet de boventoon te willen voeren. De hoofdrol in deze sonate is voor de cello weggelegd.

De langzame *Prologue* verwijst naar de 18e-eeuwse Franse ouverture. Het plechtstatige thema dient als basis voor alles wat volgt. De sonate is dus geconstrueerd volgens de principes van de cyclische compositie. Het ironische middendeel, *Sérenade*, verwijst naar het Spaanse muzikidoom. De cellist geeft op het ritme van de 'Habanera' een staaltje pizzicato spelen ten beste in de

traditie van gitaristen en mandolinespelers. De haast fluisterende flageoletten die en passant uit het instrument worden getoverd, klinken buitengewoon mysterieus. Zonder onderbreking voert de cello het tempo op naar de *Finale*. De Pierrot is hier een Iberische clown, die soms met een melancholieke knipoog zijn bokkensprongen, grollen en grappen etaleert.

Préludes: ‘Feux d’artifice

Sedert Johann Sebastian Bachs ‘Wohltemperierte Klavier’ (24 preludes en fuga’s in alle 24 toonsoorten) hebben verscheidene componisten soortgelijke cycli gecomponeerd. Chopin bijvoorbeeld. Afgezien van de 24 verschillende toonsoorten had Chopins romantische opus 28 weinig met het werk van Bach gemeen. Als Claude Debussy in 1909 aan een serie van 24 *préludes* begint, wil hij met iets geheel oorspronkelijks voor de dag komen. Hij zal nooit als een epigoon van Bach of Chopin te boek staan. De componist laat zich inspireren door poëtische associaties. Twee bundels met elk twaalf *préludes* verschijnen in 1910 en 1912. Het zijn contrastrijke karakterstukken, die ieder een idee, een associatie, een beeld vertegenwoordigen.

De laatste *prélude*, uit het tweede boek, gaf hij de titel ‘**Feux d’artifice**’. Een virtuoos vuurwerk! Liszt verbleekt erbij! Een schitterende sterrenregen, met lichtflitsen en oorverdovende knallen. Als de laatste pijl verschoten is, dooft de lont zachtjes nawalmend uit...

Zoltán Kodály (1882-1967) - Sonate voor cello solo opus 8, 2^e deel ‘Adagio’

Zoltán Kodály (spreek uit Kodáj) trok er samen met zijn praktisch even oude landgenoot Belá Bartók op uit om in afgelegen oorden veldonderzoek te doen naar het Hongaarse volkslied. Eendrachtig trachtten zij achterdochtige boeren en boerinnen zo gek te krijgen om voor hun Edison-fonograaf liedjes en liederen te zingen die zij van hun (groot)ouders hadden geleerd. Zij registreerden het gezang op wasplaten. Thuis legden ze de vaak op pentatonische toonreeksen gebaseerde volksmuziek vast in noten en publiceerden de resultaten van hun belangwekkende spoorwerk in vaktijdschriften. De weerslag van deze noeste etnologische arbeid is in de muziek die beide heren componeerden onmiskenbaar aanwezig. Het pleit voor Bartók dat hij niet afgunstig reageerde op het veel grotere succes dat Kodály aanvankelijk met zijn composities oogstte. Belá was de revolutionair, Zoltán de meer traditioneel ingestelde. Ze waren kameraden, en dat bleven ze tot aan de dood van Bartók in 1945.

De uitbraak van de 1^e WO dwong Kodály zijn etnografisch werk te onderbreken. Zijn composities ondergingen in die tijd een verandering. Niet langer de Duitse romantici en Debussy, maar de volksmuziek waarmee hij in voorgaande jaren uitvoerig kennis had gemaakt werd zijn voornaamste bron van inspiratie. De hartstochtelijke sonate voor cello solo uit 1915 getuigt daarvan. In deel twee, *Adagio (con grand'espressione)*, projecteert de componist als in een traag voortschrijdende film het landschap van zijn treurige zielenroerselen. De overwegend zangerige melancholie van de cello is beladen met heimwee naar vooroorlogse tijden. De stiltes tussen de onderscheiden episoden zijn beklemmend.

Johannes Brahms (1833-1897) - Hongaarse Dans nr.17 in fis

Johannes Brahms hield van de volksmuziek die Hongaarse orkestjes in de Weense cafés ten beste gaven. Zonder er een echte studie van te maken, zoals Béla Bartók en Zoltán Kodály dat later deden, componeerde hij in de trant van de zigeunerbandjes zelfbedachte Hongaarse dansen voor pianovierhandig. De eerste serie van tien Hongaarse dansen, verdeeld over twee bundels, schreef hij in 1868. In 1880 zou hij - op aandringen van de uitgever Schott - nog twee bundels met elf soortgelijke dansen aan de immens populaire serie toevoegen.

De dans nr.17 in fis begint uitermate melancholiek. Het tweede gedeelte is daarentegen juist robuust en uitgesproken vrolijk. Een juweeltje.

Han van Tulder (www.hanvantulder.nl)